

שיעור כללי

רמז לעדים זוממים

דרשתו של עולא בנוגע למקור דין מלקות בעדים זוממים שאי אפשר לקיים בהם דין הזמה היא היסוד של המשנה הראשונה בפרק ושל הסוגיה בגמרא. היום נעסוק בעז"ה בביאורה של דרשת עולא ובדעות ראשונים הקשורות ללימוד זה ולמשמעות הלשון 'רמז' במקרה זה ובמקרים אחרים בש"ס.

סוגייתנו

- ראה דבריו של עולא בדף ב: וכן את הברייתא שבאה לאחר מכן: 'ת"ר ארבעה דברים נאמרו בעדים זוממים'.
 - א) ביחס ללשון רמז שנאמר בסוגיין ראה פני יהושע וערוך לנר בסוגיין וראה רמב"ן על התורה.
 - ב) ביחס לברייתא של ארבעה דברים יש לדון מדוע במשנתנו הוזכרו רק שנים מהם:
 - ראה חידושי הרמב"ן בסוגיין וחידושי הריטב"א ביחס לשני המקרים.
 - וראה רמב"ם הלכות עדות פרק כ' הלכה ח' שחולק על דברי הרמב"ן.
- ובביאור מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן יש לראות קושיית קצות החושן סי' לח ס"ק ד' ודברי הגרי"ז בחידושו לסוטה ב. בענין.

לשון רמז במקומות נוספים

- ראה רמב"ם ספר המצוות בשורש השלישי וראה השגות הרמב"ן שם.
- להבין דבריהם יש לראות גמ' סנהדרין פא: משנה וגמרא שם. ואת הפסוקים הנוגעים לענין בסוף פרשת במדבר.
 - וראה מה שכתב הרדב"ז בתשובה ח"ב סימן תרלא'.
 - וראה עוד דברי החזון אי"ש או"ח סי' קכה ס"ק ט'
 - ודברי הרמב"ם ספר המצוות ל"ת עב' ובהלכות כלי המקדש פ"ג הלכה ט'.
- וראה גמרא תענית ב: לגבי ניסוך המים.
- וראה גמ' יבמות כא. לגבי איסור שניות לעריות.

מראי המקומות

פני יהושע מסכת מכות דף ב עמוד ב

בגמרא אמר עולא רמז לעדים זוממין מניין כו'. ויש לדקדק אמאי קרי ליה רמז הא לפרש"י בד"ה משום דהצדיקו משמע להדיא דפשטא דקרא לא מיתוקמא אלא בעדים זוממין. ובלא"ה נמי נראה דלכאורה פשטא דקרא דכתיב [דברים כה, א] כי יהיה ריב בין אנשים ושפטום והצדיק את הצדיק וגו' והיה אם בן הכות הרשע דמשמע שע"י משפט של הריב מחייבין אותו ב"ד מלקות והיכי משכחת חיוב מלקות ע"י משפט של הריב בין האנשים דאי בלאוין של גל וריבית ואונאה ועושק שכיר הא בהדיא איתרבי לתשלומין ואין לוקין עליהן וכן בלאו דחובל נמי אמרינן בכמה דוכתין בפירוש ריבתה תורה לתשלומין מילקי לא לקי. ותדע דלקמן בפרק אלו הן הלוקין [י"ג ע"א] כל הני דקחשיב במתני' כולהו בלאוין של איסורי אדם למקום וכן הנך שכתבו התוס' שם דתנא ושייר, א"כ מבואר להדיא דבלאוין שבין אדם לחבירו דשייר בהו משפט ליכא מלקות וא"כ על כרחך דפשטא דקרא לא מיתוקמא כלל אלא לענין עידי הזמה וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי קאמר לשון רמז.

ואפשר דאע"ג דפשטא דקרא איירי בהכי אפ"ה כיון דלענין עידי הזמה לא נזכר בפירוש בלשון המקרא אף על גב דקרא דחיק ומוקי אנפשיה בעדים זוממין אפ"ה שפיר קרי ליה רמז, ותדע שכן הוא שאם נפרש לשון רמז כמשמעו לא הוי מן התורה לחייב מלקות וליסתור הכלל דקי"ל בכל דוכתי לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אלא ע"כ דדרשה גמורה הוא וכדפרישית.

ערוך לנר מסכת מכות דף ב עמוד ב

אלא עדים שהרשיעו את הצדיק. לפי דרשה זו פ"י הכתוב כך הוא, כי יהי ריב בין האנשים, היינו בין העדים ובין אותו שהעידו עליו שהוא ב"ג או שחייב גלות. דע"כ צריך להיות ריב ביניהם כשיהי' דין הזמה, דהיינו שיכפור אותו שהעידו עליו. דאל"כ אלא שותק או מודה, ליכא דין הזמה כמש"כ הריטב"א במתניתין שהזכרתיו לעיל. ועל זה באו אל המשפט ושפטום, דהיינו שגמרו דין שהעידו עליו להיות ב"ג או לגלות, ואח"כ באו עדים והצדיק את הצדיק דמעיקרא, דהיינו הנידון, והרשיעו את הרשע, דהיינו העדים. ונקט לשון יחיד כמו דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם ג"כ לשון יחיד. ואז והי' אם בין הכות הרשע, דהיינו שלוקין אותו. אבל זה דוקא היכי דהוא כדי רשעתו, דהיינו שאין כאן רק רשע א' ורק עונש אחד עליו. אבל היכי שיש ב' רשעות, דהיינו חיוב ממון ומלקות, אז ממונא משלם מלקי לא לקי, כמו דהוי בפן יוסיף דסמירן לו ג"כ, דבהנאה שיש בה ש"פ משלם ואינו לוקה ובאין בה ש"פ לוקה כדלקמן.

חידושי הרמב"ן מסכת מכות דף ב עמוד א

וקשיא לי אמאי לא קתני נמי מתניתין מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב את הכופר אין אומרים ישלמו את הכופר כדתינא בגמ' בברייתא הכי, ואם תאמר דילמא קסבר האי תנא כופרא ממונא הוא ומשלמין, ... דמתני' רבנן היא דאמרי כופרא ממונא, ולא מחוור דלמאן דאמר (רב פפא) דכו"ע כופרא כפרה ליתני נמי כופר, אלא הכי איכא למימר דמתני' לא קתני אלא שלוקין וגבי כופר לא לוק, וא"ת א"כ עדות שאין אתה יכול להזימה היא, לאו מילתא היא דכיון דכופרא כפרה ועיקר חיוביה בידי שמים הוא בדלא יהיב כופריה, אין עדות כאן אלא לשמים שאין צריכין לעדותו ואף הוא דינו מסור לשמים,

והיינו דאמרין והני לאו בני כפרה נינהו כלומר עיקר חיובן לשמים כאשר זמם ולא נתנה לכפרה להם, והרב ר' משה הספרדי ז"ל פי' שהן לוקין ואין דבריו נכונים.

חידושי הריטב"א מסכת מכות דף ב עמוד ב

והקשו בתוספות למה לא שנינו לזו במשנתנו שאין משלמין את הכופר, ותיצו דכיון דלמאן דאמר כופרא ממונא משלמין, אף דרבנן ורבי עקיבא [לא] סבירא להו הכי, בפלוגתא לא בעי לאירויי, אבל הרמב"ן ז"ל תירץ דהני אינן לוקין מטעמא דפרישנא לעיל, דהא למלקות והצדיקו במקום הזמה עומד, וכיון דלא שייכא בהו הזמה לפי שאין עדותן צריך לשמים, אף מלקות נמי ליכא, ובמתני' לא קתני אלא אותן שלוקין, וזה שלא בדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שאפילו בזו לוקין משום והצדיקו.

בגבנתו ולא בזממו. פירוש ואף על גב דבפ"ק דקדושין (י"ח א') גרסי' דדרשינן ביה מילי אחריני בגבנתו ולא בגבנתה שאין האשה נמכרת בגבנתה, בגבנתו ולא בכפלו, כולהו שמעת מינה דהא כוליה יתיר לדרשא, וא"ת ותנא דמתני' אמאי לא קתני הא בשלמא לרב המנונא כיון [דאיכא גוונא] דנמכרין לא פסיקא ליה אלא לרבה דמפרש דאין נמכרין לעולם אמאי לא קתני ליה, וי"ל דלא בעי למיתני אלא מאי דאיתו מקרא בדרשא רוחא כהנהו דלעיל אבל האי דרשא לאו רוחא כולי האי כיון דבגבנתו איצטריך למילי אחריני, א"נ דלא בעי לאירויי בריש מכליתין אלא במאי דבעי לאירויי במכליתין כגון מעידנו באיש פלוני שחייב גלות, וההיא דבן גרושה וכן חלוצה משום דקאי אפרק הנחנקין כדאיתא לעיל.

רמב"ם הלכות עדות פרק ב הלכה ג

עדים שהעידו על אחד והרשיעוהו רשע שאין בו לא מלקות ולא מיתה ולא חיוב ממון ואחר כך הוזמו, הרי אלו לוקין אף על פי שלא זממו להלקות זה ולא לחייבו ממון, כיצד העידו על כהן שהוא חלל כגון שהעידו בפנינו נתגרשה אמו או נחלצה במקום פלוני ביום פלוני והוזמו הרי הן לוקין, וכן אם העידו על אדם שהרג בשגגה והוזמו לוקין ואינן גולין, העידו על שורו של זה שהרג הנפש והוזמו, הרי הן לוקין ואין משלמין את הכופר, העידו עליו שנמכר בעבד עברי והוזמו לוקין, וארבעה דברים אלו מפי הקבלה הן.

קצות החושן סימן לח ס"ק ד'

יראה לי דשנים שהעידו באחד שנתנכר יינו והוזמו חייבין העדים לשלם דמי היין ככל תורת עדים זוממים, ואף על גב דבקרא כתיב (דברים יט, יט) כאשר זמם לעשות לאחיו והני אין מחייבין אותו כלל אלא על היין הוא דמעידין. וראיה מפרק קמא דסנהדרין (י, א) פלוני רבע שורו של פלוני נהרגן ומשלמין דמי שור לבעלים, אלמא אף דמסהדי על השור ולא על בעל השור אפילו הכי משלמין דמי השור. אלא שיש לעיין במ"ש הרמב"ם בפרק כ' מהלכות עדות (ה"ח) ז"ל, העידו על שורו שהרג את הנפש והוזמו הרי הן לוקין ואין משלמין את הכופר, ומשמע דאין העדים צריכין לשלם במה שרצו להפסיד שורו להורגו ולאוסרו בהנאה, דאם היו משלמין בעד השור לא היו לוקין דהא בפירוש ריבתה התורה עדים זוממין לתשלומין ולא למלקות. ודין זה דאין עדים זוממין משלמין את הכופר היא ברייתא בפ"ק דמכות (ב, ב) וליתא שם דלוקין, והרמב"ם הוסיף מדעתו דלוקין. וצריך לומר דהרמב"ם איירי בגוונא דאין השור בסקילה ואפילו הכי משלם את הכופר וכמ"ש הרמב"ם בפרק י' מנזקי ממון (ה"ט - י):

חידושי הגרי"ז מסכת סוטה דף ב עמוד א

כתב הרמב"ם בה"ל עדות (פ"כ הל"ח) ז"ל, העידו על שורו של זה שהרג הנפש והוזמו הרי הן לוקין ואין משלמין את הכופר עיין שם, והקשה בספר קצות החושן (סו"ל ס"ק ד') הלא חייב על השור דמי שור, וע"ש שתיף דהרמב"ם איירי בגוונא דאין השור בסקילה ואפ"ה משלם את הכופר ע"ש, אבל באמת נראה דכיון דיש בזה ב' הגדות אחד על השור ואחד על הבעלים לחייבו כופר, וכל החידוש שעד זומם משלם ואינו לוקה זהו דוקא באותה העדות, אבל בלא"ה הדר דינא דמילקא לקי ואינו משלם, ולפי"ז בעדות על השור דהממון של השור לא תפטור אותו ממלקות על זה שחייבוהו כופר, משום שהם שני עדות נפרדים ולא איכפת לנו כלל במה שחייב על השור.

ספר המצוות לרמב"ם שורש ג

השרש השלישי שאין ראוי למנות מצות שאין נהגות לדורות. דע כי אמרם (מכות כג ב) תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני מורה על היות זה המספר הוא מספר המצוות הנהגות לדורות. כי מצות שאינן נהגות לדורות אין קשר להן בסיני הן שנאמרו בסיני או בזולתו. ואמנם כווננו באמרם בסיני לפי שעקר התורה שנתנה היה בסיני והוא אמרו יתעלה (ס"פ משפטי') עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך. ובבאור אמרו (שם כג ב, כד א) מאי קראה תורה צוה לנו משה מורשה רוצה לומר מספר תורה והוא תרי"א ואנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמעום ובהם נשלמו תרי"ג מצות. ירצו בזה הסימן שהדבר שצוה לנו משה ולא שמענוהו כי אם ממנו הוא מספר תורה וקראה מורשה קהלת יעקב ומצוה שאינה נהגת לדורות אינה לנו מורשה. שאמנם ייקרא ירושה מה שיתמיד לדורות כמו שאמר (ס"פ והא"ש) כימי השמים על הארץ.

ומאמרם (הובא בהקד' יב א) גם כן כי כל אבר ואבר כאילו הוא יצוה האדם בעשיית מצוה וכל יום ויום כאילו הוא יזהיר אותו מעבירה ראייה על היות זה המספר לא יחסר לעולם. ואילו היה מכלל המנין מצות שאינן נהגות לדורות הנה יחסר זה הכלל בזמן שיכלה בו חיוב המצוה ההיא ולא היה המאמר הזה שלם כי אם בזמן מוגבל. וכבר טעה גם כן זולתנו בשרש הזה ומנה בעבור שהצר לו היכולת ולא יבאו לראות כבלע את הקדש (ס"פ במדבר). ומנה לא יעבוד עוד (בהעלותך ח) בלויים. ואלו גם כן אינן נהגות לדורות כי אם במדבר. ואף על פי שאמרו (סנה' פא ב) רמז לגונב את הקסוה לא יבואו לראות, ויש די ספוק באמרם רמז ושפשיטה דקרא אינו כן. ואינו גם כן מכלל מחוייבי מיתה בידי שמים כמו שהתבאר בתוספתא (זבחים ספ"ב וכריתות פ"א ה"ב) ובסנהדרין (פג א)

ואני נפלא מזה שמנה אלו הלאויין למה לא מנה אמרו במן (בשלח טז) איש אל יותר ממנו עד בקר ואמרו יתעלה (דברים ב) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וכן האזהרה שבאה בבני עמון (שם) אל תצורם ואל תתגר בם. וכן ימנה גם כן בכלל מצות עשה אמרו (חוקת כא) עשה לך שרף ושים אותו על נס ואמרו (בשלח טז) קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן כמו שמנה תרומת המכס (מטות לא) וחנוכת המזבח. וכן ימנה היו נכונים לשלשת ימים (יתרו יט) וג"כ גם הצאן והבקר אל ירעו (תשא לד) ואל יהרסו לעלות אל יי"י (יתרו יט כד) ורבים כמו אלה. ולא יספק בעל שכל כי אלו כולם מצות נאמרו לו למשה צויו ואזהרה אך כולם היו לפי שעה ואינן נהגות לדורות ולכן לא יימנו. ובעבור השרש הזה אין ראוי למנות ברכות וקללות שנצטוו (ר"פ ראה, תבוא כז) בהן בגריזים ועיבל. ולא בניין המזבח שנצטוו (שם) לבנותו בבואנו בארץ כנען. כי אלו כולם מצות לפי שעה. ולא הצווי שצונו שנקריב כל בהמה שנרצה לאכול ממנה שלמים כי זה צוה במדבר לבד, והוא אמרו (אח"מ יז) והביאום ליי"י, אמרו בספרא והביאום זו מצות עשה, אבל היא במדבר לבד כמו שבאר במשנה תורה הטר בשר תאווה לדורות והוא אמרו (ראה יב) בכל אות נפשך תאכל בשר. ואילו היה ראוי למנות כל מה שהוא מזה המין היה

מה שצווה בו משה מן היום שהתנבא עד יום מותו חרץ מהמצות הנוהגות לדורות יותר משלש מאות מצות כשנמנה כל צווי שבא במצרים וכל מה שבא במלואים וזולתם כולם כתובים בתורה מהם עשה ומהם לא תעשה. ואחר שהוא נמנע למנותם כולם יתחייב בהכרח שלא תמנה גם אחת מהן. ולא כמו שעשה זולתנו שלקח מהן דבר על צד העזר כאשר יגע למצא המספר. וזה מה שכוננו לכארו בשרש הזה:

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש ג

העיקר השלישי אמר בו הרב שאין ראוי שימנו מצות שאינן לדורות. וזה דבר ברור אינו נעלם כלל שאילו מנינו המצות האמורות לשעה היו מונים כל מצוה שבאה במצרים ובמדבר במצות עשה ובמצות לא תעשה והיה עולה לחשבון גדול כמו שאמר הרב. וחס ושלוש שבעל הלכות גדולות (לא) יטעה בזה. אבל אשר מנה ולא יבואו לראות כבלע את הקדש מפני שהיא אצלו מצוה לדורות ממה שאמרו (סנה' פא ב) בגונב את הקסוה והיבא רמיזא דכתיב ולא יבואו לראות כבלע את הקדש. ומה שהשיב כי די לנו באמרם רמז ופשטיה דקרא אינו בזה ואינו כמו כן מכלל חייבי מיתה בידי שמים כמו שנתבאר בתוספתא ובסנהדרין, והנה בהודאה מן הרב אם יהיה מן חייבי מיתה בידי שמים ראוי הוא להביאו במניין המצות. ואני תמיה עליו ז"ל שאם אינו מכלל חייבי מיתה בידי שמים אבל הוא חמור יותר שהרי הוא חייב מיתה בידי אדם ומשנה שלימה שנינו (שם) קנאין פוגעין. אבל בודאי חייב מיתה בידי שמים נמי הוא ... והברייתא שאמר הרב ז"ל, דקתני ואלו שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש, אותן שאינן בידי אדם אלא בידי שמים קא תני. ובתוספתא אמתניתין קיימין בתר דקתני שמיתתן בידי אדם הנסקלין והנשרפין הנהרגין והנחנקין והמומתין בידי קנאין ופרחי כהונה חזר והשלים ושנה ואלו שבמיתה בידי שמים בלבד. ועבשיו שלמדנו שהוא חייב מיתה בידי אדם ובידי שמים על כרחינו דבר תורה הוא ואין לנו בדרבנן חיוב מיתה כלל. ומה שדקדק כי די לו באמרם רמז כסבור שהוא אסמכתא בעלמא, והנה אמרו דרחמנא אמר ולא יבואו לראות כבלע את הקדש. אבל כבר נאמר בלשון הזה רמז במקומות שבהם מן התורה. אמרו (שם פג ב, וש"נ) רמז לטבול יום שאם עבד חלל מניין ת"ל קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו אם אינו ענין לטמא דנפקא ליה מויזרו תנהו ענין לטבול יום ששימש ויליף חילול חילול מתרומה. הנה בכאן פסלו העבודה שעבד טבול יום והצריכו בעל הקרבן להביא קרבן אחר וגזרים על העובר מיתה ומנו אותו מאלה שבמיתה והוציאו תלמוד כל זה במלת רמז כי הייתורים רמזים הם לא יתבוננו אלא מדרך הקבלה וכן זה הגונב את הקסוה חיובו מיתה בידי שמים רמז במלת כבלע את הקדש כי הגנבה והגלל נקראין בליעה כמו שכתוב (איוב כ טו) חיל בלע ויקאנו ורבים כן (שם יח, ירמ' נא מד ועוד) אף על פי שעיקר הכתוב בלויים בשעת מסעות הוא ומיתתן בידי הקנאין הל"מ כמו הבעל ארמית וכמו שהזכירו בו בגמר פ' אין מעמידין (לו ב). וכן אמרו רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין והוא מדרש גמור ודינו מדאורייתא כדאיתא בפרקא קמא דמכות (ב ב). ובגמר עבודה זרה (לו ב) אמרו ייחוד דבת ישראל דאורייתא הוא דא"ר יוחנן רמז לייחוד מן התורה מנין ת"ל כי יסיתך אחיך בן אמך אמרי דאורייתא ייחוד אשת איש ואתא דוד גר אפילו ייחוד דפנויה. ובספרי (קרח סי' קטז) שנו ר' נתן אומר מכאן רמז לשיר מן התורה אלא שנתפרש ע"י עזרא. וכן בהרבה מקומות (שבת קג ב, וש"נ יומא עא א, יבמו' נד ב, נדר' לט א, סנה' מו ב, זבחי' קלו ב, חולין מב א) אומרים רמז בדברים שעיקרם תורה:

שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרלא

ומכל מקום קשה קצת אמאי לא פריש תלמודא בהנך נמי דהוה הלכה למשה מסיני כדפריש בהנך. ומה שנראה לי מדברי הרמב"ם דטמא ששימש אינה הלכה למשה מסיני שכתב פרק ד' הלכות ביאת מקדש וז"ל אף על פי שאם עבד בטומאה אינו חייב בבית דין אלא מלקות אחיו הכהנים לא היו מביאין אותו לבית דין אלא מוציאין אותו לחוץ ופוצעין את מוחו ואין ממחין עליון בכך ע"כ. ואי הלכה למשה היא אדרבה תבא עליהם ברכה שקיימו ההלכה והיכי תיסק אדעתין שממחין בידם. והכי נמי משמע מדקתני לא היו מביאין אותו לב"ד ואי הלכה היא פשיטא שלא היו צריכין להביאו לב"ד. לפיכך נראה לי לפרש דגונב את הקסוה והמקלל בקוסם וטמא ששימש אף על פי שאם היו באים לב"ד מלקינן להו ותו לא תקנו רבנן שיפגעו בהם קנאים בענין שאמרו ב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ואף על גב דמכין ועונשין ליתיה אלא לצורך שעה אבל לעשות תקנה קבועה אין לנו שאין נביא רשאי לחדש דבר ומצוה עולמית וכ"ש לחדש מיתה למי שאינו מחוייב מיתה. לא קשיא שאין כאן חידוש מיתה כיון שהוא חייב מיתה בידי שמים הניחו אותו למקרה אם ירצו קנאים לפגוע בו אין מחייבין מיתה למי שיפגע בהם דגברא קטילא קטילו דומיא דהורג את הטריפה שהוא פטור. וא"ת למה לא עשו כן בשאר חייבי מיתה בידי שמים בשלמא למאן דמפרש הלכה למשה מסיני לית לן למהדר אטעמא כשאר הלכות למשה דלא שיילין בהו טעמא אבל אי מדרבנן היא צריך טעמא. וי"ל דגונב את הקסוה וטמא ששימש משום מעלת כלי הקדש והמקלל בקוסם לפי שהוא דומה למברך את השם שהוא במיתת ב"ד. ואף על גב דאיכא כמה חייבי מיתות בידי שמים במקדש ולא תקנו בהם קנאים פוגעין בהם מכל מקום הני איכא טעמא גונב את הקסוה משום דמשוה עבד לקונו ואומר אין רואני ועינו ולבו שם במקדש כל הימים ודומה קצת למקלל בקוסם וכן טמא ששימש הכניס טומאה במקום טהרה ולא תקנו בטבול יום ומחוסר כפורים מפני שכבר טבלו מיתה ומה שהיו מוציאין אותו לחיל איכא למימר דלאו דוקא א"נ מן התורה מותר שיכנס המת לחיל ומדרבנן הוא שגדו ובכי האי לא גזרו ומפני סלסול הכהונה לא היו ממתנין להביא סייף או אחד משאר כלים אלא פוצעין את מוחו בגזירין שהיו מצויים אצלם ואף על גב דבקושית לקה ושנה ובקושית בועל ארמית שהם ודאי הלכה למשה מסיני צריכין לאחד מהתירוצים שכתבנו בשם הר"ן ז"ל מ"מ לגבי גונב את הקסוה ומקלל בקוסם וכהן טמא ששימש כיון שלא הוזכר בהם הלכה למשה מסיני אית לן למימר דתקנתא דרבנן היא ואין לנו לחדש הלכה למשה מסיני מדעתנו. ולפיכך כל מה דאפשר לתרוצי מתרצינן ואמרינן תקנתא דרבנן נינהו דאיתא לישנא דמתניתין ולשון הרמב"ם ז"ל שפיר טפי.

במדבר פרק ד, טו-כ

(טו) וְכֹלֵה אֶהָרָן וּבְנָיו לְכַסֵּת אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנֹסֶע הַמִּטְהַר וְאֶחָדֵי כֹן יָבֹאוּ בְּנֵי קֹהֵת לְשֹׂאת וְלֹא יִגְעוּ אֵל הַקֹּדֶשׁ וְנִתְּנוּ אֵלָהּ מִשָּׂא בְנֵי קֹהֵת בְּאֵהָל מוֹעֵד: (טז) וּפְקֻדַת אֲלֻעֶזֶר בֶּן אֶהָרָן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמְּאֹר וּקְטָרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתְּמִיד וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַת כָּל הַמִּשְׁכָּן וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבְכֹלֵי: ס (יז) וַיְדַבֵּר יְקֹנָן אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהָרָן לְאָמֹר: (יח) אֵל תִּכְרִיתוּ אֶת שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם: (יט) וְזֹאת עָשׂוּ לָקֵם וְחָיו וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים אֶהָרָן וּבְנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֶבְדָּתוֹ וְאֵל מִשָּׂאוֹ: (כ) וְלֹא יָבֹאוּ לְרְאוֹת כְּבֹלַע אֶת הַקֹּדֶשׁ וְנִתְּנוּ: פ

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה עב

והמצוה הע"ב היא שהזהיר הלויים מהתעסק בדבר מן העבודות המיוחדות לכהנים והכהנים גם כן מהתעסק בדבר מהעבודות המיוחדות ללויים. וזה כי שתי אלו המשפחות כלומר הכהנים והלויים לכל משפחה מהן עבודה מיוחדת לה במקדש ובאה האזהרה ממנו יתעלה לשניהם יחד שלא לעבוד אחד מהם בעבודת האחר אלא כל כת מהם במה שנצטווהו כמו שאמר (ס"פ במדבר) איש איש על עבודתו ואל משאו. והלאו שבא בהם הוא אמרו בלויים (קרח יח ג) אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יגשו ואחרי כן שב ודבר אל הכהנים ואמר ולא ימותו גם הם גם אתם. רוצה בזה שאתם גם כן כמוהם כי כמו שהזהרתם מעשות עבודתכם והוא כלי המקדש והמזבח כן אתם מוזהרים מעשות עבודתם. ... ובמכילתא (ספ"ז בילקוט ובמדרש הגדול) אל כלי הקדש ואל המזבח לא יגשו יכול אם נגעו יהיו חייבין תלמוד לומר אך משום עבודה הם חייבין ולא משום נגיעה אין לי אלא הלויים על ידי הכהנים כהנים על ידי הלויים מניין תלמוד לומר גם אתם. ושם אמרו הלויים על ידי הכהנים במיתה ואין הכהנים על של הלויים אלא בלא תעשה:

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג

שמאל הרואה ודוד המלך חלקו הלויים לארבעה ועשרים משמרות, ועובד משמר בכל שבת, וכל אנשי משמר מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות, וכל יום מימי השבת עובדים בו אנשים ידועים, וראשי האבות מחלקין אלו העובדים ביום שלהן איש איש על עבודתו, וכל הלויים מוזהרין על עבודת המזבח שנאמר אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו לא יקרבו לעבודה אבל ליגע מותרין.

תלמוד בבלי מסכת תענית דף ב עמוד ב

מאימתי מזכירין על הגשמים - רבי אליעזר אומר: משעת נטילת לולב, רבי יהושע אומר: משעת הנחתו. ... רבי יהודה בן בתירה אומר: בשני בחג הוא מזכיר. רבי יהושע אומר: רבי עקיבא אומר: בששי בחג הוא מזכיר. רבי יהודה משום רבי יהושע אומר: העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג, האחרון מזכיר, הראשון אינו מזכיר. .. מאי טעמא דרבי יהודה בן בתירה? דתניא, רבי יהודה בן בתירה אומר: נאמר בשני ונסכיהם ונאמר בששי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם - הרי מ"ם ו"י"מ, הרי כאן מימ. מכאן רמז לניסוך המים מן התורה. ומאי שנא בשני דנקט - דכי רמיזי להו בקרא בשני הוא דרמיזי, הלכך בשני מדכרינן. רבי עקיבא אומר: בששי בחג הוא מזכיר, שנאמר בששי ונסכיה - בשני ניסוכין הכתוב מדבר, אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין. - ואימא תרויהו דחמרא! - סבר לה כרבי יהודה בן בתירה, דאמר: רמיזי מיא.

במדבר פרק כט, יב-ל

(יב) ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וחתמתם חג ליקח שבועת ימים: (יג) והקרבנותם עלה אשה ריח ניחח ליקח פרים בני בקר שלשה עשר אילים שנים פכשים בני שנה ארבעה עשר תמימים יהיו: (יד) ומנחתם סלת גלולה בשמן שלשה עשרנים לפר האחד לשלשה עשר פרים שני עשרנים לאיל האחד לשני האילים: (טו) ועשרון עשרון לפכש האחד לארבעה עשר פכשים: (טז) ושעיר עזים אחד חטאת מלבד עלת התמיד מנחתה ונסקה: (יז) וביום השני פרים בני בקר שנים עשר אילים שנים פכשים בני שנה ארבעה עשר תמימים: (יח) ומנחתם ונספיהם לפרים לאילם ולפכשים כמשפט: (יט) ושעיר עזים אחד חטאת מלבד עלת התמיד ומנחתה ונספיהם: (כ) וביום השלישי פרים עשתי עשר אילים שנים פכשים בני שנה ארבעה עשר תמימים: (כא) ומנחתם ונספיהם לפרים לאילם ולפכשים כמשפט: (כב) ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסקה: (כג) וביום הששי פרים שמונה אילים שנים פכשים בני שנה ארבעה עשר תמימים: (ל) ומנחתם ונספיהם לפרים לאילם ולפכשים כמשפט: (לב) וביום השביעי פרים שבעה אילים שנים פכשים בני שנה ארבעה עשר תמימים: (לג) ומנחתם ונספיהם לפרים לאילם ולפכשים כמשפט: (לד) ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונסקה: פ

ט) ה' מיתות נאמרו בסדר עבודה המשכן, הא, ינוסע המשכן וירידו אותו הלויים וגו' והב' וגו', [במדבר א' י"א] הב', והג' לפני המשכן וגו' והד' וגו', [ג' ל"ה] ה', ולא יגשו אל הקדש וגו', [ד' ע"ו] ה', ולא יבאו לראות כבלע וגו' [ד' כ'] ה', אך אל כלי הקדש וגו' [י"ה ג'] ונראה דהאי, ולא יגשו ולא יבאו, אינו אזהרה אנגישת, וראי, שגם ז' אינו הייז צ"ה, אלא על עבודה הכהנים הכהיר את הלויים, ואין ד"ז נובה לדורות, אלא צומן המשכן כשנסעו ע"פ ד' היה מ"ע צסדר פריקה הכהנים וכיסוין וכליו שעשהו חייב מיתה, ונראה שהכנסם שלא בשעת מיתו ומפרקו אינו ככלל אזהרה ז', וככלל אזהרה ז' לויים וישראלים, ולמה הוספל העונש צ"ה נגיעה וצ"ה ראי, לא ידענא, ועונש דכתיב צהקמת המשכן וצבורתו, היינו וישראלים וכהנים כדאמר צספרי פ' קרח דגם כהנים חייבין על עבודה הלויים, וקרא דוהכתיב דריש לי רבי

הועתק על ידי אוצר החכמה

צספרי החס לחייב לויים מעבודה לעבודה, ולמאן דדריש לה החס מגם הס, לי קרא דוהכתיב למאי חתי. **[במש"כ]** דקרא דולא יבאו לראות כבלע את הקדש עיקרו להזכיר את הלויים על עבודה הכהנים, הכי מוכח צספרי פרשת קרח קט"ז, וכדאמר רבי א"ל שהרי כבר נאמר כי בני נרשון ובני מררי מנין ח"ל אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש על עבודתו ואל משאלו וגו' [ז' ג' הנ"ל] והאי וגו' היינו ולא יבאו לראות כבלע וגו' [אין לי אלא לויים שענושים על עבודה כהנים כי אלמא דעיקר קרא על עבודה המסורה לכהנים, ומיהו ציומא כ"ד א' פריך אהא דאמר דמראין לעילי רגלים את הכרובים והא כתיב ולא יבאו לראות וגו', ונראה דאפקי רחמנא צ"ה ראי ללמדך שיש איסור צ"ה צ"ה הכרה וכיון דנאסרו הלויים צפריקה המשכן יש בהם נס איסור ראי, ולפי שאין זה עיקר אזהרה דקרא אמרו שם שלא היה נהוג רק צמשכן שהיו ישראל צבחינה ארוכה, אצל עיקר אזהרה שהיא לויים על עבודה כהנים נהוג לדורות כדיליף רבי צספרי שם].

אמר רבא: רמז לשניות מן התורה מנין? שנאמר: כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ, האל - קשות, מכלל דאיכא רכות, ומאי בינה? שניות. ומאי משמע דהאל לישבא דקשה הוא? דכתיב: ואת אילי הארץ לקח ... רב כהנא אמר, מהכא: ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת. א"ל אביי לרב יוסף: הא דאורייתא היא! דאורייתא ופירשו רבנן. כל התורה נמי פירשו רבנן! אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

ויקרא פרק יח, כו-ל

(כו) וישמרתם אתם את חקתי ולא תעשו מפל התועבת האלה האזרח והגר הגר בתוככם: (כז) כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ: (כח) ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אתה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם: (כט) כי כל אשר יעשה מפל התועבת האלה ונגרתו הגפשות העלשות מקרב עמם: (ל) ושמרתם את משרתי לבלתי עשות מחקות התועבת אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם אני יקנן אלהיכם:

מראי מקומות נוספים לצורך השיעור

דברים פרק יט, טז-יט	דברים פרק כה, א-ד
<p>פי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה: (יז) ועמדו לפני האנשים אשר להם הריב לפני יקנן לפני הפהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם: (יח) ודרשו השפטים היטב והנה עד שיקר העד שיקר ענה באחיו: (יט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת הרע מקרבך:</p>	<p>פי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע: (ב) והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר: (ג) אך בעים יכנו לא יסיף פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיד לעיניו: (ד) לא תחסם שור בדישו: ס</p>

אבן עזרא דברים פרק כה פסוק ב

בן הכות - בחירק, כמו בן נון (יהוש' א, א); בן יקה (משלי ל, א). והטעם - כמו בן בליעל (ש"א כה, יז); וכן שבן לילה היה (יונה ד, י).

ויקרא פרק כא, יד-טו

אלמנה וגרושה ונקלה ונה את אלה לא יקח פי אם בתולה מעמיו יקח אשה: (טו) ולא יחלל זרעו בעמיו פי אני יקנן מקדשו:

במדבר פרק לה, כב-כד

ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיקה: (כג) או ככל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו: (כד) ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה:

שמות פרק בא, כח-ל

(כח) וכי יגח שור את איש או את אשה ונת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי: (כט) ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבועלו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: (ל) אם פגר יושט עליו ונמו פדיו נפשו ככל אשר יושט עליו:

שמות פרק כב, א-ג

(א) אם במחמתת ימצא הגנב והקה ונת אין לו דמים: (ב) אם זרקה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמפר בגנבתו: (ג) אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד שיה חיים שנים ישלם:

יחזקאל פרק יח, ט-ט

ואמרתם מדע לא נשא הבן בעון האב והבן משפט וצדקה עשה את כל חקותי שמר ויעשה אתם חיה יחיה: (כ) הגנפיש החטאת היא תמות בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן וצדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת רשע הרשע עליו תהיה:

שמות פרק כג, ז

(ז) מדבר שיקר תרסק ונקי וצדיק אל תהרג פי לא אצדיק רשע:

בכור שור שמות פרק כא פסוק כט

וגם בעליו יומת: לפי הפשט: פעמים שהוא חייב מיתה, בגון: הניח אותו לילך לדעת, כדי שיהרוג אדם שהוא שונא והורג, אז חייב מיתה דהוה ליה כמי שהרגו בידים, כמאן דאסקיל עליה בידקא דמיא 35. ולפי הפשט נראה: שאם ירצו היורשים ימות, ואם ירצו יקחו דמים.

מלכים א פרק ח, לא-לב

(לא) את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו וכא אלה לפני מזבחך בבית הנה: (לב) ואתה תשמע השמים ועשית ושפטת את עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו ולהצדיק צדיק לתת לו כצדקתו:

משלי פרק יז, טו

מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת יקנן גם שניהם